

Нагорняк Анастасія Володимирівна,
студентка 1 курсу магістратури
факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Берназ-Лукавецька О.М.

ТИПОВИЙ ДОГОВІР, ЯК СПОСІБ ПОРУШЕННЯ ПРАВА НА СВОБОДУ ДОГОВОРУ

Свобода договору як основний принцип знайшла своє відображення у законодавстві України. Про реальний розвиток ідеї свободи договору можна говорити лише під час втілення її у життя, тому варто говорити про проблематику застосування цього принципу на практиці, а не у теорії.

Свобода договору передбачена статтями 6, 627 ЦК, їх зміст полягає у свободі особи вільно вступати у договірні відносини; самостійно обирати контрагента; самостійно визначати структуру і вид договірної зв'язку [1, ст.66]. Але данні положення реалізуються з певними обмеженнями. Проявом таких є інститут типових договорів, який є обґрунтованим, зважаючи на необхідність забезпечити публічні інтереси, збалансувати приватні інтереси шляхом уніфікації окремих видів договорів задля захисту прав сторін у випадку порушень таких договорів. Сучасний стан практики використання поняття типового договору та суміжних понять зумовлюють необхідність дослідження даної проблематики.

Правова природа типового договору полягає у тому, що він затверджується Кабміном або уповноваженим ним органом виконавчої влади і сторони при укладенні типового договору не можуть відступити від його змісту, але мають право конкретизувати його умови. Як свідчить практика видання такого виду актів, типові договори можуть мати форму самостійного нормативного акту або виступати як додатки до інших нормативних актів. Варто зазначити, що положення ЦК та ГК є не зовсім точними, оскільки не лише КМУ може уповноважити орган виконавчої влади затвердити типовий договір, а і пряма вказівка закону. Типовий договір затверджується нормативним актом відповідного компетентного органу. Від типового договору слід відрізняти примірний договір, який рекомендується контрагентам органом управління для використання при укладенні ними договорів і при цьому сторони мають право за взаємною згодою змінювати умови примірного договору, доповнювати його зміст (п.2 ч.4 ст.179 ГК). Водночас, типові та примірні договори є видами нормативно-правових актів, основне призначення яких полягає у визначенні необхідної або бажаної з точки зору держави моделі договірної зобов'язання, а також у спрощенні процесу укладання конкретних типових договорів. Таким чином, типовий договір – це нормативно-правовий

акт, затверджений компетентним органом у встановленій формі, який містить обов'язкові умови змісту певного господарського договору, що його мають намір укласти сторони. Пропонується визнавати типовий договір організаційним договором субординаційного типу.

Правова природа типового договору характеризується дуалізмом. Це пояснюється тим, що, з одного боку, він має ознаки договору, а з іншого – ознаки нормативно-правового акту [2, с. 57].

Важливо розуміти, що регламентація форми та змісту договору має такі наслідки – це порушення принципу свободи, тому що, контрагенти не можуть внести власні умови до тексту договору, їх свобода обмежена терміном «внесення уточнень», який застосовує законодавець. Також не варто забувати про те, що орган який затверджує «типовий договір» в змозі лобіювати інтереси одного з контрагентів на умовах власної вигоди. Тоді можна зрозуміти, що інтереси іншої сторони будуть порушені шляхом підписання такого договору. Контрагент (наприклад підприємство яке надає комунальні послуги) – монополіст у даній сфері надання послуг і договір є типовим – чи можна говорити, про те, що в такій ситуації має місце свобода договору для іншої сторони. Адже у таких договорах про надання комунальних послуг – більше обов'язків у споживача, а ніж у підприємства.

В умовах доброчесності органу якому надано право встановлювати форму типового договору така регламентація буде на користь споживача, тому що захистить його від усіх можливих пасток, які можуть бути приховані у тексті.

Судова практика говорить про те, що у переважній більшості спорів суди задовольняли вимоги про зобов'язання укласти договір, умови якого відповідали типовому договору. Якщо ж запропонований проект договору таким вимогам не відповідав – суди відмовляли у задоволенні позовних вимог. Є прецеденти, коли суд зобов'язував виключити із умов договору ті пункти які не відповідають типовому договору. В свою чергу ВГСУ зауважив, що, закріпивши принцип свободи договору, ЦК України разом з тим визначив, що свобода договору не є безмежною, оскільки відповідно до ч. 2 п. 3 ст. 6 та ст. 627 цього Кодексу при укладенні договору, виборі контрагентів, визначенні умов договору сторони не можуть діяти всупереч положенням цього Кодексу та інших актів цивільного законодавства.

Враховуючи все вище зазначене можна прийти до такого висновку, що типовий договору притаманний імперативний характер і регламентована форма, що суперечить диспозитивній нормі щодо свободи договору. Типовий договір переважно застосовується у підрядних відносинах, тому спрощує та пришвидшує процес укладання договору, тим самим полегшує цей процес для

контрагентів.

Література:

1. Голубєва Н. Ю. Свобода договору як принцип цивільного права // Актуальні проблеми держави і права. – Вип. 51. – 2009. – С. 65-70.
2. Півовар Д. П. Типовий договір як регулятор договірних відносин // Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. – Вип. 3 – 2016. – С. 57-61.
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. // Голос України. – 12.03.2003 р. – № 45.
4. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. // Голос України. – 14.03.2003 р. – № 49.